

Поля з пшеницею охороняли. Закон “Про п’ять колосків” моя бабуся на собі випробувала. Тоді її спіймали й засудили за крадіжку кількох колосків. У селі, де жила бабуся, було багато канібалів. А ще вона розповідала, що ті родини, у яких були діти (по 6–11 в родині) і не було чого їсти, труїлися рослинами, аби не помирати в муках від голоду. За масові набіги на зернові поля одразу розстрілювали.

У моїх рідних на все життя залишилися спогади про Голодомор. Дідусь до останніх днів життя робив усе, аби ні він, ні його родина не знали, що таке голод. Інколи навіть забагато робив: у нього було 19 гектарів поля, яке він сам обробляв. А ще я пам’ятаю велике господарство, за яким треба було доглядати: три корови, телята, кози, кролі, приблизно 150 індиків, повен двір курей і гусей. Усе своє дитинство я провела, допомагаючи в селі».

Наслідки Голодомору

Якими ж сьогодні бачимо наслідки трагедії 1932–1933 рр.? Точних даних про смерті від голоду на Полтавщині немає. Але, звертаючись до документів, які наводить Р. Конквест, можемо уявити масштаби цієї трагедії в регіоні. Так, в одному з районів Полтавської області – із загальної цифри смертності 7113 осіб – дітей (до 18 років) померло 3549, чоловіків 2163, жінок 1401.

Голод довго замовчували. Лише 2006 р. Верховна Рада України офіційно визнала Голодомор 1932–1933 рр. геноцидом українського народу. А публічне заперечення факту Голодомору вважають проступком, хоч покарання за нього й не передбачене.

РІД, ЯКОГО БІЛЬШЕ НЕМАЄ: ФОТОРЕПОРТАЖ ІЗ СЕЛА НА ПОЛТАВЩИНІ

«Полтавська хвиля», 24.11.2021 р.

У селі Крута Балка на вулиці Набережній є будинок, у якому давно ніхто не живе. Там немає паркану, стіни підперті палицями, віконниці зачинені та облуплені, двері без замка.

Околиця села. Крайня вулиця пообіч центральної дороги. Перед нами хата із занедбаним подвір’ям. Під ногами шарудить су-

хий бур'ян, усі стежки давно позаростали. Не віриться, що колись тут було життя – рипіли двері, дзвеніло колодязне відро, у якому плескалася вода. Зараз лише тиша – суцільна й мертва. Здається, вітер навіть дерева не хитає.

Шершаві глиняні стіни, до яких боязко торкатися, бо раптом від поруху вони обваляться... Хочеться відкрити віконниці, але страшно, що гниле дерево впаде тобі на ногу.

Підходиш до хатини й уявою переносишся років на 20–30 у минуле...

Літо. Пахне білим наливом і потовченими абрикосами, у вулицю біля городу гудуть бджоли, а на лавці сидить бабуся в жовтій хустині. Сидить і дивиться в бік вулиці: чи не пройде хто, кого можна зачепити розмовою.

А після вечері вона зі своїм дідом говорить, що вранці треба нагодувати худобу й прибрати в хаті, бо онуки на канікули прийдуть...

Але повертаєшся до реальності й ступаєш на міцні сходи, боязко оглядаєш потріскану лавку, зауважуєш банки, у яких наче й досі стоїть скисле молоко, а потім поволі тебе поглинає будинок. Відчуття, ніби за тобою стежать душі тих, кого вже немає.

Звісно, існує небезпека постраждати. Але цікавість бере своє – заходимо в дім.

Кухня

Із коридору потрапляємо до просторої кухні: розвалена піч, у якій рештки обпалених газет, газова плита, умивальник, вишиті власноруч картини на стінах.

Саме приміщення просторе й світле. Мабуть, господині подобалося тут куварити. Можливо, узимку цей дім наповнювали аромати гарбузової каші й узвару, а влітку – запах вишневого, яблучного чи сливового варення.

На кожному вікні штори, а поряд – вишивки. Кольори на них втратили яскравість, але малюнок усе одно лишився.

Колись господиня дбала про цю оселю, намагалася створити затишок, який, мабуть, скінчився разом із її життям. Бо зараз тут осиротіло розкидані речі.

Склянки навіть не розпаковані. Мабуть, їх берегли для гостей. А може, це був останній подарунок, який отримали господарі.

Речі на столі, здається, були невіддільною часткою побуту колишніх мешканців. Кожна потрібна. А зараз це мотлох, на який би точно не звернули уваги гості оселі.

Тільки уявіть, за столом колись заварювали чай. Воду кип'ятили в літровій помаранчевій кварти. Засипали заварку в чашки, які привезли їм діти разом із напоєм.

Спальня

Із кухні потрапляємо в кімнату. Темну й невеличку. Дверей тут немає. А саме приміщення без вікон нагадує форму прямокутника розміром десь 6х3 метри. Тут уздовж стоять два ліжка. На них книги й дерев'яні рамки.

Чомусь тут моторошно. Аж дух забиває від старечого запаху, зогнилих покривал і поточених мишами сторінок. Мабуть, миші є найчастішими гостями цієї оселі.

Раніше їх точно ловив кіт. Але зараз життя тут для нього немає. Ні для кого немає.

Вітальня

Після відвідин спальні вивчати оселю вже не хочеться. Не полишає відчуття важкості та зніяковіння. Але неспішно заходимо в третю, останню, кімнату. Певно, тут приймали гостей. Ця кімната найбільша. Є цікавий закуток, де за просто міг би поміститися п'ясовий стіл. А може, він там і був...

Книги, картини, полумиски, столи, холодильник, старі сумки, банки, годинники, фотографії, мішки – тут хаотично зібрані всі пожитки колишніх власників. Нікому вони вже не знадобляться. Навіть світлин на пам'ять ніхто не забрав. Найдивніше – лишився в оселі холодильник.

Подвір'я

Виходимо з будинку, видихаємо й роззираємося. Прямо з порогу видно водойму. Тільки уявіть, який прекрасний тут захід сонця.

Рушаємо до господарських будівель. Тут так само повно мотлоху. А серед нього – убрання для пасічника та бджолярські рамки. Люди, що тут жили, були працюючі. Бо тримати бджіл зовсім не просто.

На кожній речі ніби відбиток життя. Торкатися нічого не хочеться. Усе тут потребує спокою. Воно померло разом із господарями. Та все ж одну річ ми знімаємо зі стіни, аби детальніше роздивитися.

Фотографії колишніх мешканців. Під однією рамкою ціла

купа знімків. Дитячі фото, зображення жінок, цілі компанії, які щось святкували на подвір'ї. Ось вони – єдині докази того, що життя тут точно існувало.

Повертаємо фото на місце, прикриваємо двері й рушаємо вулицею, щоб дізнатися, хто ж мешкав у цьому будинку.

Як виявилось, там жила родина Павленків. Анатолій Трифонович і Марія Іванівна. Вони мали п'ятьох дітей: Галину, Тамару, Віру, Олександра й Віктора. Останній син загинув, коли йому було вісім: пішов за хату на ставок перед Новим роком і провалився під кригу.

Жителька села Наталя Кобзиста розповіла, що хата була дуже гарна й доглянута, коли там Павленки жили.

«Знаєте, це була перша хата, у якій була прибудова. Ніби другий поверх. Нам усім у селі було так чудно, що ми ходили на неї дивитися», – згадує жінка.

Коли помер Анатолій Трифонович, Марію Іванівну забрали в Горішні Плавні діти. Тоді й хату продали іншому господареві.

А поряд із ними жили П'ятаки. Про старого, чий рід уже давно обірвався, у селі нам зміг розповісти лише один мешканець.

«Там жив П'ятак Степан Микитович. Рядовий селянин. Ми з ним трохи випивали, коли обоє працювали в совхозі. Той Степан мав дружину бабу Марію, і сестра з ними жила її – Сонька. Но вона зовсім безродна була. Ні дітей, ні чоловіка не мала. Так ото й жила з ними. Працювала на фермі дояркою все життя. Довгий час з ними племінниця його жила. А одного разу іде, пам'ятаю, Степан вулицею, кашкета зняв, а голова лиса – подерта. Я у нього тоді запитав: “Де ти, Микитович, голову зідрав?” А він мені каже: “Та племінницю заміж віддавав, напився та впав”».

Але про хату П'ятаків у селі ніякої згадки, бо давно її немає, а місце, де колись був двір, геть заросло непролазними хащами. Колись жили люди, а тепер усе: лише подеколи їх випадково згадують сусіди-старожили в несподіваних розмовах.

Після розповіді на душі осад, думками повертаємося до оселі. Одні з дверей ми підперли віником, як і було до нас.

Кажуть, що віник треба ставити догори, аби гроші були в подарстві. Ми його так і залишили. І поїхали далі, шукати хату, у якій ще горить світло. Але то вже зовсім інша історія.